

**PEVÇÛNÊN KESÎ Û CIVAKÎ DI ROMANA “HELALÊ” YA
ETA NEHAYÎ DE
(PERSONAL AND SOCIAL CONFLICTS IN THE NOVEL OF “HELALÊ”
BY ETA NEHAYI)**

Halime UÇAR¹

Article Type: Research Article // Gotara Lêkolînî
Received // Hatîn: 21.07.2020
Accepted // Pejirandin: 26.09.2020
Published // Weşandin: 30.04.2021
Pages // Rûpel: 196-205

This work is licensed under the Creative Commons
Attribution International License (CC BY 4.0).
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Citation/Atif: Uçar, Halime, (2021). Pevçûnên Kesî û Cîvakî Di Romana “Helalê” Ya Eta Nehayî De, *Kurdiname*, no. 4, p.183-205

Plagiarism/Întihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via ithenticate plagiarism website
// *Ev gotar herî kêr ji aliyê 2 hakeman va hatiye nîrxandin û di malpera întihalê ithenticate ra hatiye derbaskirin.*

Kurte

Romana Helaleyê li ser lehenga sereke ya bi navê Helaleyê hatiye nivîsîn. Roman li ser mijarên şer, mirin, jin, nasname û koçberiyê hatiye nivîsîn. Lehengên romanê di nav şer de divê ji bo jiyana xwe her gav tercihekê bikin. Yan jiyana li gorî şertên heyî ji wan re tercihekê dike. Bi tercihkirin yan nekirinê di romanê de pevçûn rû didin. Ev xebat li ser pevçûn û rolên pevçûnan yê romana Helaleyê hatiye nivîsîn. Pevçûn di romanê de roleke çawa werdigire? Pevçûnên romana Helaleyê bi çi awayî pêk tên? Pevçûn û cureyên pevçûnê di romanê de çawa hatine nivîsîn? Di vê xebatê de em ê hewl bidin van pirsan bibersivînin.

Peyvên Sereke: Helale, Eta Nehayî, Pevçûn, Edebiyata Kurdî, Romana Kurdî

Özet

Helale romanı, Helale adlı ana karakter üzerine yazılmıştır. Romanda savaş, ölüm, kadın, kimlik ve göç gibi temalar işlenmiştir. Sürekli bir savaş ve çatışma durumu içinde olan roman kahramanları her zaman hayatları için bir seçim yapmalıdır. Onların tercihlerine ve şartlarına göre hayat onları buna zorlar. Romanda seçim yapıp yapmamak da çatışmalara sebebiyet verir. Bu çalışmada, Helale romanında ortaya çıkan çatışmalar ve bu çatışmaların romandaki rolleri incelenmiştir. Romanda çatışma nasıl bir rol oynar? Helale adlı romanda çatışmalar nasıl gerçekleşiyor? Romanda çatışmalar ve çatışma türleri nasıl tasvir ediliyor? Bu çalışmada bu soruları cevaplamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Helale, Eta Nehayî, Çatışma, Kürt Edebiyatı, Kürt Romanı

Abstract

Novel of Helale has written on the chief character named Helale. Themes like war, murder, woman, identity, and migration have written in the novel. The heroes of the novel are in a constant state of war and

¹ Xwendekara Lîsansa Bilind Ya Bitez, Beşa Ziman û Edebiyata Kurdî, Zanîngeha Bingolê, e-mail: hhalime.ucar@gmail.com, Orcid:<https://orcid.org/0000-0002-6853-4768>

conflict. They must repeatedly choose about their lives or life chooses according to their preferences and conditions. Choosing or not making a choice in the novel also causes conflicts. In this study, the conflicts that emerged in the novel Helale had focused. The roles of these conflicts had examined in the novel. What role of the conflict does fulfill in the novel? How are depicted conflicts and types of conflict in the novel? We will try to explain these questions in this study.

Keywords: Helale, Eta Nehayî, Conflict, Kurdish Literature, Kurdish Novel

1. Destpêk

Romana Eta Nehayî ya bi navê Helaleyê di navbera 2005-2008an de hatiye nivîsîn. Cara pêşî li bajarê Silêmaniyê bi kurdiya soranî çap bûye. Navê eslî yê berhemê “Grewî Bextî Helale” ye. Di dawiya sala 2020an de ji hêla weşanxaneya Avestayê ve bi kurdiya kurmancî hate çapkirin. Besam Mistefa, roman ji soranî ji bo kurmancî wergerandiye.

Eta Nehayî ji bilî Helaleyê di 1997an de romana “Gulê Şoran” û di sala 2003an de ji romana “Balindeyên Li Ber Bê” nivîsiye, bigiştî sê romanên wî hene, her sê roman ji hêla weşanxaneya Avestayê ve hatine wergerandin û çapkirin.

Serlehengê romana Helaleyê jineke bi navê Helaleyê ye. Hemû bûyerên romanê li dorhêla Helaleyê diqewimin. Roman li ser mijarên şer, kuştin, jin, nasname û koçberî hatiye nivîsîn. Bi vî awayî jî di romanê de gelek mijarên civakî têne nîqaşkirin. Lehengên romanê jî bi nîqaşkirina mijaran rê li ber pevçûnan vedikin. Li aliyê din lehengên romanê di nav şer de divê ji bo jiyana xwe her gav tercihekê bikin. Yan jîyan li gorî şertên heyî ji wan re tercihekê dike. Bi tercihkirin yan nekirinê di romanê de pevçûn rû didin. Hem li ser kesan û hem jî civakê pevçûnên ku rûdidin wêneyekê giştî yê jinê yê di bîra civakî de derdixin holê. Xwîner vî wenyê giştî yê jinê dixwîne û derfeta ramana li ser vî mijarê bidest dixê.

Di vî xebatê de me hewl da ku di romana Helaleyê de li ser pevçûn û rolên pevçûnan lêkolînê bikin. Li ser çend pirsên bingehîn pevçûnên di romanê de hatin lêkolînkirin. Pevçûn di romanê de roleke çawa werdigire? Pevçûnên romana Helaleyê bi çî awayî pêk tên? Pevçûn û cureyên pevçûnê di romanê de çawa hatine sazkirin? Di vî xebatê de em ê hewl bidin van pirsan bibersivînin.

Hêza tematîk û hêza dijber di pevçûnên romanê de du hêmanên girîng in, ev her du hêman di romana Helaleyê de hatin vekolîn. Em dê li dû bersiva vî pirsê bikevin ka gelo Eta Nehayî ev hêman li gorî edetê bi kar anîye yan taybetmendiyêke nû ya ji teoriyê wêdetir lê bar kiriye?

2. Pevçûn û Rola Pevçûnê di Romanê de

Pevçûn ew dijberî ne ku di romanê de rû didin. Pevçûn, bi kurtî di romanê de bi pevnekirina lehengan di gel hev yan jî bi xweza û civakê re derdikeve holê. Di romanê de bi giştî çar cureyên pevçûn hene; pevçûna leheng bi xwe re, pevçûna leheng bi leheng re, pevçûna leheng bi xwezayê re, pevçûna leheng bi civakê re. (Kanat, 2020: 3) Li gorî Tobias pevçûn di romanê de bivênevê ye û hêmaneke bingehîn e. (Tobias, 1996: 201) Di romanê de ji bo geşedana bûyer û çîrokê li gorî Tobias divê her tim rakêşanek hebe. Heta ev ne mîna

rakêşaneke xwemalî ye, her wiha pevçûneke mezin e û ev pevçûna mezin bûyerê saz dike. (Tobias, 1996: 29)

Pevçûn çima derdikevin û ji bo xwîner çî wead dikin? Li gorî Moran “*Kesên di nav berhemên edebî de û rewşên ku ew tê de timûtim wan tuşî pevçûnan dike, ev pevçûn jî pêdivî bi hîlbijartineke exlaqî dike. Rûbirûbûna xwîner bi rewşên weha re bergeha xwîner li warên exlaqî, polîtîk û hwd. berfireh dike û ezmûna wan zêde dike.*” (Moran, 2002: 393) Her çiqas Lukacs ji bo weadên pevçûnan tiştêk negotibe jî fikreke wî li ser sedemên derketina pevçûnan heye. Li gorî Lukacs “*Lehengê romanê kesayetên bikêşe ne. Roman bi binyada navekî ya xwe pêvajoya rêwîtiyekê ye ku ev kesayetê bikêşe vê rêwîtiyê pêk tîne. Ev rêwîti kesayetê/jî rasteqîniya esareteke rij ber bi xwenasîne ve dibe.*” (Lukacs, 2003: 87). Piştî gihastina xwenasîne şeweyeke îdeal ji bo kesayet ron dibe. Êdî leheng hay jê heye ku tiştê dixwaze pêk bê, dê pêk neyê. Rewşa heyî û ya îdeal ji bo kesayet ne wekî hev e. Divêtî û hebûna jiyane dijber in û bi vî awayî pevçûn derdikevin (Lukacs, 2003: 87).

Di romanê de pevçûn çawa pêk tên? Ev pirs bi giştî tîkildarî teknîka romanê ye. Di romanê de lehenga/ê sereke (protagonist) û hêzeke dijber (antagonist) heye ku wekî dijmin bi nav dibe (Kanat, 2020: 3). Souriau ji lehengê/a sereke re ‘hêza tematîk’ û ji ya/ê dijber re ‘hêza dijber’ dibêje (Aktaş, 1991: 153-154). Di pevçûnê de hêza ku bûyerê bi rê ve dibe hêza tematîk e. Bi piranî hêza dijber pêşî hêzdartir e, lê hêza tematîk paşî bi ser dikeve û her ew hêza tematîk makehêmana pevçûnê ye. Ji loma Aktaş dibêje: “*Her pevçûn ji hêla kesekî ve ku lîstikê îdare dike, tê tehrîkkirin. Ev kesek e ku gava pêşî a dramatik li bûyerê bar dike. Souriau ji vê re dibêje hêza tematîk.*” (Aktaş, 1991: 153).

Pevçûn di sê merheleyan de pêk tên; derketin, geşedan û çareserî. (Aktaş, 1991:154) Gelo di romana Helaleyê de pevçûn çawa pêk tê? Rewşa hêza tematîk û hêza dijber çawa hatiye saz kirin? Di romanê de pozisyona hêza tematîk û hêza dijber hatiye parastin? Merheleyên pevçûnê tev hatine nimandin? Em ê yek bi yek li ser van bisekinin.

3. Pevçûnên di Romana Helaleyê de

Helaleyê keça Heme Reşîd Axa ye, bi malbatî li bajarekî Rojhilatê dijîn. Li bajar şer derdikeve û hemû kurdên wî bajarî yan divê xwe biparêzin yan jî divê koçber bibin. Bavê Helaleyê û birayê wê hewl didin tîbikoşin. Lê di navbera kur û bav de cûdabûneke fikrî çê dibe. Di romanê de pevçûna ku bandor li hemû pevçûnan dike ev pevçûn e.

Helaleyê keçeke pir jîr û ji xwe bawer e, ji zaroktiya xwe ve bavê wê her tim behtir jê hez dike. Lê ev hezkirin jî di romanê de dibe yek ji pevçûnên sereke. Di bin beşên pevçûnê de dê ev pevçûn bîn lêkolînkirin.

Di romana Helaleyê de bûyer ne bi awayekî kronolojîk ango di pey hev de rêz dibin. Kronolojîya bûyeran ji bûyera dawî ya romanê dest pê dike. Heta kronolojî ne li ser bûyeran lê li ser ‘kêlî’yan berdeham dikin. Bûyer ji flashback û flashforwardên tîkelhev pêk tê. Di romanên modern de sînore kronolojîyê her çend diyar be jî di romanên postmodern de tu sînor ji bo kronolojîyê namîne. Ji ber vê ye bûyer li ser kêliyên demên cûda saz dibe, bi kêliyên biçûk yê ji demên cûda heman bûyer tê vegotin. Di romana Helaleyê de jî ev teknîk hatiye bikaranîn. Rêbazên romana postmodern hinekî din rengîntir û tevlihevtir in. Guherandina

kronolojiyê ji hêla rebazî ve bandorê li ser pevçûn û pevajo ya pevçûnan jî dike. Li ser kêlîyên hûrik ev pevçûn saz dibin û geşedana xwe pêk tînin, lê bi heman awayî çareserîyekê ji bo pevçûnên romanê nayê pêşniyazkirin. Bi awayekî berfireh li ser mijara pevçûnê rê li ber nîqaşan vedibe û encama bûyeran, pevçûnan û çareserîya wan xûmam dimîne.

Di romana Helaleyê de bi giştî sê pevçûnên sereke hatine tesbîtkirin. Ji ber ku di romanê de nivîskar li ser van pevçûnên sereke bêtir rawestiyaye û her pevçûn bi van pevçûnan re tekildar bû ev xebat jî li ser sê pevçûnên sereke hate dabeşkirin. Hin pevçûnên biçûk ku di romanê de kurt hatibûn nivîsîn jî di van binbeşan de hatin lêkolînkirin. Sê pevçûnên sereke ev in:

- 1- Pevçûna Bav û Kur
- 2- Pevçûna Keç û Bav
- 3- Pevçûna Jin û Mêr

Pevçûn weke cure li ser leheng, civak û xwezayê dabeş dibin. Lê ji ber rola lehengan ku di romanê de jî li ser van rolan hatibûn dabeşkirin, me hewl da ku ev dabeşkirin li ser rolên civakî bîn kirin.

3.1. Pevçûna Bav û Kur

Heme Reşîd Axa çekdarek e û ji bo azadiya xelkê xwe tédikoşe Bi vî awayî bi piranî ji zarok û malbata xwe dûr e. Ji ber vê hin pevçûn di romanê de derdikevin. Di serî de Seadeta xanima wî ji vê rewşê ne qayil e û wiha dibêje:

"Ez fêhm nakim çima divê di nav wê hemû xelkê de, di nav hemû mêrên yek bi yek ên di êşîrê de, di nav lawên te ên din de, tenê Heme Reşîd Axa bibe lehengê çîrokê û here şerên dêwan bike?! Çima wan çar zarokên bêyom ên bê bav bi ser min de biterikîne?" (Nehayî, 2020: 27)

Heme Reşîd Axa di serî de weke lehengekî protagonist derdikeve peşberî xwîner. Heta bi temsîla çîroka "Mîr Xunawkê ku li şerê Dêwan" derdikeve, xwîner difikire ku ew lehengekî protagonist e. Bi rastî jî Heme Reşîd Axa bi salan ji bo azadiyê şervantî kiriye û bi piranî jî ji mal û zarokên xwe dûr mayiye. Carinan Heme Reşîd Axa vedigere malê. Wê demê tê famkirin ku Heme Reşîd Axa êdî nikare otorîteya xwe li ser kurên xwe saz bike. Di navbera kurên Heme Reşîd Axa û wî de ji ber nepeydabûna bav pevçûn derdikevin û kurên wî dixwazin ji bavê xwe cudatir bijîn. Heta kurên Heme Reşîd Axa ji partî û kesayetên din hez dikin. Bav vê yekê qet qebûl nake û dixwaze kurên wî hem bi ramanî hem jî fizikî li dorhêla wî bimînin. Wekî ku Nurdan Gûrbîlek jî li ser tûnebûna bav dibêje: "...ji pevçûna bav-kur bêtir, bi tûnebûna bav û li dera ku cihê bav bi dest yê biyanî ve bê berdan, ew çarenûs bû ku bi modela/ê biyanî re têkiliyeke heyranbûn û dijminatîyê dê bê jiyîn..." (2007: 32) Bi vî awayî jî kurên Heme Reşîd Axa bi modeleke/partiyeke biyanî an jî cûdatir têkiliyeke heyranbûnê datînin. Ciyê bav/Heme Reşîd Axa ji hêla modela biyanî ve tê dagirkirin. Em bi hûrgulî vê pevçûnê lêkolîn bikin.

Mecîd birayê Helaleyê û kurê Heme Reşîd Axa ye. Mecîd ji ber nerîna xwe ya siyasî ji hêla bavê xwe ve tu caran nayê qebûlkirin. Mecîd ji bo partiyeke sosyalîst dişixule ku bi tenê mafên karkeran di bergeha wan de ye. Heme Reşîd Axayê bavê Helaleyê jî di partiyeke

neteweperwer de kar dike û li çiya şervan e. Heme Reşîd Axa ji ber ku kurê wî ne di heman fikrî de ye û ti têkoşîneke wî ji bo neteweya wî tine her dem kurê xwe rexne dike.

"Bavê wî digot: 'Kurê kambax li şûna ku bide pey şopa bavê xwe, daye pey şopa çend ecemên komûnîstên beredayî. Li şûna ku ...'

Ew çend ecemên ku Heme Reşîd Axa digot, serkirdetiya partiya Mecîd bûn. Heme Reşîd Axa digot: 'Heke tu dixwazî çek hilgirî û xwe bidî kuştin, çima tu xwe ji bona welatê xwe, ji bona gel û netewe û welatîyên bajarê xwe nadî kuştin?'

Mecîd digot: 'Ez ji bona mafê karker û kedkar û zehmetkêşan şer dikim.'

Heme Reşîd Axa qerfên xwe pê dikirin û pê dikeniya. " (2020: 89)

Weke ku Nurdan Gurbilek jî diyar kiribû tûnebûna bav li ser Mecîd tesîra xwe çê dike. Mecîd bi modela biyanî re (partiyêke komunîst) têkiliyêke heyranbûnê pêk tîne. Ev modela biyanî şûna bav werdigire. Heme Reşîdê bavê Mecîd êdî tehemûlî Mecîd nake. Heta pirî caran Mecîd ji malê diqewitîne. Cudabûna fikrî dibe sedemê vê yekê. Ev cudabûna fikrî di romanê de pevçûnêke gelemperî geş dike û heta lehenga Helaleyê jî ji vê pevçûnê para xwe werdigire.

Kurekî din ê Heme Reşîd Axa Karwan e. Karwan jî bala wî li ser karê derve ye û dixwaze bi bazariyê ve mijûl bibe. Bi kurtî kurên Heme Reşîd Axa wê mirateya wî ya têkoşer hîlnabijirînî û otorîteya wî têk dibin. Bi vî awayî gelek pevçûn li dora mijara kur û bav pêk tên. Ev pevçûn ji hêla destpêkirin û geşedanê ve bi awayekî asayî pêk tên, lê ji hêla çareserîya pevçûnê ve rengêkî cûdatir werdigire. Ji hêla kuran ve çareserî tûneye, ew her dem tên redkirin. Ji hêla Heme Reşîd Axa ve çareserîya vê destpêka pevçûnêke din e ku bi lehenga sereke Helaleyê ve têkildar e.

Heme Reşîd Axa hewl dide ku bi otorîteya xwe kesayeta kurên xwe diyar bike, wan li gorî dilê xwe têxe ser fikr û ramanekî. Lê bi van helwestên xwe tu caran bi ser nakeve. Otorîteya wî têk diçe. Li aliyekî din ev daxwaza wî ya otorîterbûnê berê xwe dide keça wî Helaleyê. Bi vî awayî pevçûnên têkelhev û helezonî pêk tên. Pevçûnên romanê bi tevahî helezonî ne û vê otorîterîya mêr/civak/medyayê weke nîşeyêke hevpar radigihînin. Helezonîya pevçûnan di romanê de nîşaneyê xurtbûna sazkirina bûyer û pevçûnan e. Ozlem Kanat vê helezonîya pevçûnan ji bo berhemên edebî weke nirxêke edebî diyar dike (2020:11).

3.2. Pevçûna Keç û Bav

Helaleyê lehenga sereke ya romanê ye. Hemû pevçûnên romanê girêdayî Helaleyê ne. Ji ber ku bavê wê Heme Reşîd Axa kurên xwe ji kurîtyê avêtine, êdî Helaleyê êxistiye şûna kurên xwe. Heta ji biçûkatîyê ve Helaleyê bi destê Heme Reşîd Axa wekî kuran hatiye mezinkirin. Her gavî Helaleyê cilê kuran li xwe dike û bi kuran re hevaltiyê dike. Helaleyê di romanê de wiha tê nasîn:

"Keçek bû tevî ku di kirasê kuran de bû, lê mezin û azeb, micid û wêrek, bi çavine tûj û zîq vekirî li Renayê dinihêrî. " (2020: 36)

Xweheke Helaleyê bi navê Gulaleyê jî heye. Gulaleyê jineke pir rind e, wekî Helaleyê mîna kuran tevnagere. Xwazginiyên Gulaleyê pir in. Bavê wan Heme Reşîd Axa ji vê rewşê jî ne memnûn e. Hem ji ber Gulaleyê û hem ji ber Mecîd her gav dixwaze Helaleyê mîna kurekî be. Heme Reşîd Axa:

"Ez kurekî dixwazim. Kurekî ku kes newêre çavê xwe jê re bişikîne û di qutiya şixatê de û li nav tenekeya gilêşê ya li ber derî nameyê jê re li şûn bihêle. " (2020: 44)

Hevalên Heme Reşîd ên çekdar jî Helaleyê wekî kurekî dizanin. Dema Heme Reşîd Axa wê bi hevalên xwe dide nasîn, wê wekî Helmet dide nasîn ku navê kuran e. Li ser mijara ku bavê Helaleyê wê wekî kurekî dibîne, diya Helaleyê û bavê wê pevdîçin. Diya Helaleyê her li rêyekî digere ku kurên xwe bi bavê wan bide hezkirin. Lê Heme Reşîd Axa dibêje:

"Helaleyêya min jî kur e. Binihêre çî kurekî mêrxas e." (2020: 45)

"Berevajî diya wê bavê wê bigirniyîneke tijî razîbûn li qilafetê kuran yê Helaleyê dahûr bibû û gotibû: 'Xwedê ji min nestîne. Ocaxa bavê xwe ye.' Diya wê hers bibû. " (2020: 45)

Diya Helaleyê dixwaze wê weke keçeke jirêze mezin bike. Lê bavê Helaleyê her tim dixwaze Helaleyê wekî mêrekî mezin bibe:

" Seadetê got: 'Divê keç ji siya xwe ji bitirse. Heke netirse wê rasti hezar bela û bêtaran bê.' "

Heme Reşîd Axa got: "Ez keçekê naxwazim ku ji siya xwe jî bitirse. Ez kurekî dixwazim, kurekî ku ji tişteki netirse. "

Helaleyê got: 'Ez ji tişteki natirsim. ' " (2020: 48)

Helaleyê bavê wê çawa bixwaze bi wî awayî tevdigere. Meselaya ku herî zêde wê eleqedar dike siyaset e. Tekane xeyala wê ew e ku ew jî rojekî mîna bavê xwe bibe çekdar. Her gav bi hevalên xwe yê kur re siyasetê diaxive. Lê piştî ku Helaleyê dibe keçeke ciwan Heme Reşîd Axa vê napejirîne. Dîsa diya Helaleyê ji vê rewşê berpirsiyar tê dîtîn. Helaleyê piştî demekî ji bavê xwe daxwaz dike ku bi wî re biçe çiyê. Heme Reşîd Axa ji ber ku wê ji hevalên kur dûr bike vê qebûl dike. Helaleyê dest bi karê radyoya çiyê dike.

Helaleyê li çiyê ji Brahîm hez dike. Heme Reşîd Axa vê yekê qebûl nake. Di vê xalê de cara pêşî Helaleyê û Heme Reşîd Axa pev diçin. Heme Reşîd Axa li xwe danayne ku keça wî ji yekî hez bike, li gorî Heme Reşîd Axa divê Helaleyê hilbijartinekê bike. Heme Reşîd Axa jê dixwaze hezkirina Brahîm biceribîne. Pişt re jî Brahîm dibin berfê de dimire. Lê Helaleyê zû bi zû fêhm nake ku bavê wê bûye sebeb. Mirina Brahîm ji Helaleyê re dibe şikestineke mezin. Lê dîsa jî ew ê bîryarên xwe li gorî bavê xwe bide.

Hêza tematîk di romanê de bi kesayeta Helaleyê tê nimandin. Hezên dijber bav, hevjin û civak e. Lê wekî di romana Helaleyê de tê dîtîn ya ku pevcûnan dide destpêkirin hêza dijber e. Bi awayê asayî li gorî Aktaş hêza tematîk pevcûn didan destpêkirin û hêza dijber pêşî hêzdar e, paşî hêza xwe wenda dike. Lê hêza dijber di romana Helaleyê de her gav hêzdar e. Hêza tematîk -Helaleyê- di serî de hêzdar e lê bi dawiyê ve têk diçe, ev pevcûn jî ji ya asayî

vediqete. Tekane taybetmendiya pevçûnan a ku li gorî teoriya pevçûnê pêk tê navendîbûna hêza tematîk e. Her pevçûn di romanê de her dem li çepera hêza tematîk ya Helaleyê pêk tên.

Helaleyê ji ber wan pevçûnên ku di navbera kur û bav de derdikevin di demên pêşiyê temenê xwe de nayê astengkirin. Ji hêla hêza dijber (bavê wê) ve tuştî pevçûneke rasterast nabe. Di bergeha hêza dijber de her dem kurên wî hene. Helaleyê ji hêla hêza dijber ve tê hezkirin. Helaleyê bi tene ji hêla nimandina nasnameya zayenda xwe ve ji hêla bavê xwe (hêza dijber) tê astengkirin. Haya Helaleyê ji vê astengkirina nasnameya zayendî tûneye. Heta ev astengkirina nasnameya wê ya jinê û peşkeşkirina wê ya bi nasnameya kur/mêr jê re dibe derfetek. Bi nasnameya kurekî bêtir dikare di nav civakê de biaxive û wêrek be. Ji loma hêza tematîk li gorî kronolojiya bûyerê di serî de hêzdar e.

Hêza dijber her gav hêzdar e. Heme Reşîd Axa hêza dijber e. Her gav hêza dijber mudexeleyê li bûyeran dike. Heme Reşîd Axa kurên xwe red dike. Otorîteya bav ku nikarîbû li ser kurên xwe saz bike berê xwe dide lehenga Helaleyê. Di serî de ev otorîte ji bo Helaleyê weke tişteke erenî xuya bike jî paşê dibe sedemê kuştina wê. Bi vî awayî hêza tematîk/ Helaleyê di dawiyê de jî nehêzdar e. Hêza dijber Heme Reşîd Axa piştî xencerkirina Helaleyê jî qet ji ya xwe nayê xwarê û tekane derdê wî şerefa wî ye, li gorî wî şerefa wî bi vê bobelatê têkçûye. Hêza dijber tu carî li xwe nawarqile, rexneyekê li xwe nake. Ji loma jî heta dawiyê jî hêzdar e.

Pevçûna keç û bav ji sedemê pevçûna kur û bav derdikeve. Heme Reşîd Axa her demê dixwaze otorîteya ku bi kurên wî hatibû şikestin bi keça xwe Helaleyê bide qebûlkirin. Helaleyê li ber vê otorîteyê heta demeke dirêj serî ditewîne. Tu caran nafikire ku vê otorîteyê têk bibe. Lê weke giyanî piştî demekê xeyal û xof jê re çê dibin. Mîr Xunawkê temsîlê bavê Helaleyê piştî demekê ji bo Helaleyê dibe ciyê tirsê. Ji esîrên Mîr Xunawk, Useyê Bor di destê wî de kêrek heye û ev xeyalet li gor Helaleyê her dem li pey Helaleyê ye. Mîr Xunawk temsîlê bavê Helaleyê ye, dibe ku Useyê Bor jî bi kêra destê xwe temsîlê mêrê Helaleyê be. Mêrê Helaleyê jî li ber destê bavê Helaleyê ye, bi daxwaza bavê xwe Helaleyê bi Şêzrad re dizewice. Bi vî awayî bavê Helaleyê di zewicandina Helaleyê de jî vê otorîteya xwe dibe serî. Ji pevçûna keç û bavê pevçûneke din a têkildarî vê pevçûnê, pevçûna jin û mêr derdikeve. Bi vî awayî helezoniya pevçûnan her dem berdewam dike.

3.3.Pevçûna Jin û Mêr

Helaleyê, bira û xweha xwe piştî demekê ji bo karibin bijîn, diçine Ewrûpa. Helaleyê wekî jineke wêrek, jêhatî li Ewrûpayê jî dixwaze xwe bi pêş ve bibe. Li wir diçe zaningehê û di radyoyê de dixebite. Veguherîna Helaleyê li Ewrûpayê dest pê dike. Lê li wir ji tam nikare xwe ji bandora bavê xwe xilas bike. Bavê wê û diya wê dixwazin bi fermî bi Şêzrad re bizewice. Helaleyê ji bo ku Şêzrad karibe bê Ewrûpa vê qebûl dike û pişt re dixwaze hev berdin. Bavê Helaleyê Şêzrad tembî kiriye ku bi rastî Helaleyê ikna bike û bizewicin. Helaleyê ikna dibe û wê zewacê didomînin.

Şêzrad piştî li Ewrûpayê bi cî dibe, tu caran adapteyî wir nabe. Tu caran naxwaze bixwîne û xwe pêş ve bibe. Pevçûn di navbera Helaleyê û Şêzrad de dest pê dikan.

Vegera li welat xaleke din e ku Şêzad û Helaleyê li serê pev diçin. Di romanên de ku mijara wan diyaspora ye, vegera li welat ji hêla Haşîm Ahmedzade ve ji bo romana kurdî wekî mijarake nû û navendî tê nirxandin. *"Wekî din, ji ber jiyana xwe ya dirêj a li sirgûnê, romannûsên kurd ên dîasporayê bi nêzîkatiyêke nostaljîk û rexnegirî li pirsê "welat" û koka xwe nihêrîn. Di heman demê de, carinan vegera hin ji kurdên dîasporayê li "welatê" xwe ji bo qehremanên sereke ên romana kurdî çarçoveyêke nû afirand."* (Ahmedzadeh, 2015: 14)

Şêzad ti caran naxwaze li Ewrûpayê bimîne. Ew dixwaze vegere welatê xwe. Li gorî Helaleyê vegera li welat mirina wan e û ew naxwaze vegere. Şêzad dibêje:

"Helaleyê ev bajar bi hemû bedewiya xwe ya zahirî, tu dibêjî qey ejdehayêke û neperûşkên xwe di ruhê min de asê kirine û dike min parçe parçe bike. Dike min daqurtîne." (2020: 202)

Li gorî Helaleyê, Şêzad dê ti caran pê re lev neyê. Şêzad ji xwe re dinyayêke biçûk û xeyalî ava kiriye. Ji ber vê naxwaze adapteyî jiyana li Ewrûpayê bibe. Şêzad naxwaze li Swêdê bimîne û mirovên nû nas bike. Şêzad li dorhêleke biçûk dijî û li vegeerê difikire. Helaleyê:

" Tu ditirsî ji wê berberxaneyê derkevî. Tu ditirsî terka wê Kurdistana biçûk bikî. " (2020: 203)

Helaleyê eksê Şêzad li zanîngehê xwe pêş ve biriye û adapteyî civaka Swêdê bûye. Karekî xweyî eslî bireve dibe. Helaleyê li ser radyoyê bernamêyekê çê dike. Ji karê xwe hez dike. Lê Şêzad vê guherîna Helaleyê qebûl nake. Şêzad di karên demkî de dixebite û ji bo karekî eslî û mayinde tu caran hewl nade. Şêzad, Helaleyê ji ber hewldana wê rexne dike. Pevçûn jî çiqas dibe zêde dibin. Helaleyê li ber rexneyên Şêzad wisa dibêje:

" Helaleyê gotibû: 'Jina penaber li vir berevajî welatê wê serwestî mafên xwe ye û bi mirovbûna xwe dizane. Anku her demekê bizane mafê wê tîn binpêkirin û mêrê wê wek mirov lê na nihêre û wek mirov pê re tevnagere, ne amade ye bi wî re bijî û jê cûda dibe. '

... Şêzad gotibû: 'Li gor min ti yek ji van ne sedema sereke ye. Sedema sereke ew e ku jinên penaber, bi taybetî jinên penaber ên welatê me gava piyê wan digihe vir tîn guhertin. Dema destê wan diçe berika wan û hewcedariya wan a diravî bi zîlamên wan namîne, êdî rêz û hurmeta wana diravî bi zîlamên wan namîne, êdî rêz û hurmeta mêr û malbata wan ji bîra wan diçe û pista xwe didin hemû tiştan. ' " (2020: 62, 63)

Helaleyê di karên xwe yî radyoyê de carinan hin rexneyê siyasî dike. Ev rexneyên Helaleyê jî ne bi dilê Şêzad in û dibin sedemên pevçûnê:

"Digot: 'Tu bi diplomeke swêdî ya hîz xwe wek rewşenbîr dibînî û kenê xwe bi aqilê milletê xwe û partiya xwe û konevanên wî dikî. Xwedê neke heke tu doktorayê bistîni tu ye çî bikî. ?!' " (Nehayî,2020)

Şêzad çanda swedîyan rexne dike. Piştî demekê dinêre ku Helaleyê jî weke swedîyan tevdigere êdî pevçûn û niqaşên wan zêde dibin. Şêzad dibêje:

"Pir li gor min kirêt e jin û mêrên me ji wek swêdîyan li ber çavê mevanên nas û xerîb hev hembêz dikin û maç dikin. Ev ne ehlaq û reftarên kurda ye. " (2020: 70)

Şêzad piştî demekê ji rexnegiriya welatê Swêdê berê xwe dide tevgerên Helaleyê. Şer û pevçûn digihîjin lutkeyê. Keçeke Helaleyê û Şêzad a pênc salî heye, navê wê Arezû ye. Dema dê û bavê wê şer dikin, ew xwe li derekî vedişere. Helaleyê ji pevçûnan aciz dibe, tekane mirovê ku dikarê dilê xwe jê re veke dibe mamosteyê wê zanîngehê. Helaleyê ji bo ji van pevçûnan xilas bibe ji xwe re li rêyekê digere:

"Digot: 'Ez dixwazim vegerim cihê ku jê hatime.'

'Kurdistan?'

'Na, na, hembêza diya xwe. Ez dixwazim niha di hembêza diya xwe de bûma. Wek zarokeke sava, wek pitikekê ku tenê di hembêza diya xwe de hest bi rehetiyê dike.' " (2020: 220)

Piştî ku Şêzad û Helaleyê hevdû berdidin, Şêzad têkiliya Helaleyê ya bi mamosteyê wê Seîdê Rehmanî re qebûl nake. Helaleyê ji hêla Şêzad ve tê xencerkirin. Ev bûyer di çapemenîya swedî de deng vedide. Ev jî dibe xaleke pevçûnê di romanê de. Heme Reşîd Axa kurê xwe Mecîd berpirsîyar dibîne. Ji epîgrafa romanê jî diyar e:

"Got: 'Bêxiretiya te namûs û şerefa min bir. Namus û şerefeke ku min bi salan bi zindan û îşkence û xebat û derbideriyê berhev kiribû...'

Mecîd hêrs bû.

'Vêga tu xema namûs û şerefa xwe dixwî yan xema wê keça reben ku bi kezebeke hildiriyayî li ser textê nexweşxaneyê ketiye? Çima li şûna van gotinan tu napirsî Helaleyê çawa ye? Çima tu napirsî sax e yan miriye?' " (2020: 226).

Xençera ku Helaleyê pê tê birîndarkirin ji şûnewareke kevnare peyda bûye. Li şûnewarê gelek tiştên bi qîmet hene lê talankeran ew birine, tenê xencereke zingargirtî dimîne. Heme Reşîd Axa vê xencerê tîne malê û paşî diyarî Şêzad dike. Beralîkirineke vebêjer heye ku dibêje; sedemeke xencerkirina Helaleyê bavê wê bû. Lê ji hêleke din ve di rojnameyên Swêdê de nûçeyên derbarê wê bûyerê de derdikevin. Nûçe tev sansasyonel in û xençerkirina Helaleyê jî bi nîrxê rojhilatîbûnê ve giredidin. Ew nûçe çiqas sansasyonel jî bin ew beralîkirinekê li ser mijara xençerkirinê dikin û ev dibe sedemê pevçûna takekes û civakê.

Otorîteya ku bav li ser Helaleyê ferzkiribû bi zewaca Helaleyê dikeve rengê din. Ev otorîte bi destê mîrê Helaleyê bi awayekî din pêk tê. Her çiqas awayekî nû wergirtibe jî armanca wan heman sazkirina otorîteyê ye. Ew temsîla ku Helaleyê li ber bavê xwe xeyaletê mîrekî kêrbidest didît êdî bi mîrê wê Şêzad şenber dibe. Zewaca Helaleyê ya bi Şêzad re jî qebûlkirina vê otorîteyê bû. Bi vî awayî di pevçûnan de xaleke hevpar ku di tevahîya romanê de diyar dibe ev otorîteya patrîarkal e. Ev otorîte nikare şekl bide mîrekî. Lê bi kesayeta Helaleyê jî ev otorîte xwe her dem ji nû ve diafirîne. Heta di dema lutkeya pevçûnan de ku di encamê de Helaleyê tê xencerkirin, ev otorîte li civakeke mîna Ewrûpayê jî xwe diyar dike. Di medyaya Ewrûpî de kuştina jineke rojhilatî bi nîrxên rojhilatîbûnê ve tîkildar tê ditîn û ev

cinayet tu caran bi tena sere xwe weke kuştina jineke asayî nakeve rojevê. Li hêla din civaka diasporayê jî nikare ji bilî li ewlehiya xwe bifikire tu şîroveyeke li vê cinayetê bike. Li gorî vê civaka diasporayê dibe ew karibin rê li ber vê sansasyonelîteya medyayê bigirin da ku karibin li Ewrûpayê bijîn û neyên qewirandin.

Encam

Hêza tematîk di romanê de bi kesayeta Helaleyê tê nimandin. Hezên dijber bav, hevjin û civak e. Lê wekî di romana Helaleyê de tê nivîsîn ya ku pevçûnan dide destpêkirin hêza dijber e. Bi awayê asayî li gorî Aktaş hêza tematîk pevçûn didan destpêkirin, û hêza dijber pêşî hêzdar e, paşî hêza xwe wenda dike. Lê hêza dijber di romana Helaleyê de her gav hêzdar e. Hêza tematîk -Helaleyê- di serî de hêzdar e lê bi dawiyê ve têk diçe, ev pevçûn jî ji ya asayî vediqete. Tekane taybetmendiya pevçûnan a di romanê de ew e ku pevçûn her wextî li çepera Helaleyê yanî hêza tematîk pêk tên.

Bûyerên romanê li ser kêliyên demên cûda saz dibe, bi kêliyên biçûk yê ji demên cûda heman bûyer tê vegotin. Di romana Helaleyê de jî ev teknîk hatiye bikaranîn. Rêbazên romana postmodern hinekî din rengîntir û tevlihevtir in. Guherandina kronolojiyê ji hêla rebazî ve bandorê li ser pevçûn û pevajo pevçûnan jî dike. Li ser kêliyên hurik ev pevçûn saz dibin û geşedana xwe pêk tînin, lê bi heman awayî çareserîyek ji bo pevçûnên romanê nayê pêşniyazkirin. Bi awayekî berfireh li ser mijara pevçûnê rê li ber niqaşan vedibe û encama bûyeran û çareserîya wan xûmam dimîne.

Merheleyên pevçûnan di romanê de tên nimandin. Merhelêyên destpêka pevçûnê û geşedana pevçûnan hene. Çareseriyên pevçûnan bi gelemperî pêk nayên. Xala çareseriyê hem ji bo romanê hem ji bo xwîner dibe mijara nîqaşê.

Di romanê de weke cureyên pevçûnan ya leheng bi leheng re, leheng bi xwezayê re, leheng bi civakê re tê dîtin. Di romana Helaleyê de pevçûna leheng bi xwe re nayê dîtin.

Çavkanî

Ahmadzadeh, Hashem. (2015). Stylistic and Thematic Changes in the Kurdish Novel, [https://www.academia.edu/19710402/Stylistic and thematic changes in the Kurdish novel](https://www.academia.edu/19710402/Stylistic_and_thematic_changes_in_the_Kurdish_novel) . (pêgehîn: 28.12.2020)

Aktaş, Şerîf. (1991). Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları

Eta Nehayî. (2020). Helale, Wer: Besam Mistefa, Çapa 1î, İstanbul: Weşanxaneyê Avesta.

Gürbilek, Nurdan. (2007). Kör Ayna Kayıp Şark, 2. Basım, İstanbul: Weşanxaneyê Metîs.

Kanat, Özlem. (2020). Romanda Çatışma Yapısı Üzerine Bir Okuma Denemesi: Leyla'nın Evi, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, Nisan/April 2020.

Lukacs, Georg. (2003). Roman Kuramı, İstanbul: Metis Yayınları.

Moran, Berna. (2002). Edebiyat Kuramlari ve Elestiri, 7. Basim, Istanbul: Iletifim Yayinlari.

Tobias, Ronald B. (1996). Roman Yazma Sanati, Birinci Basim, Istanbul: Say Yayinlari.